



مرکز پژوهش های اتاق ایران

آشنایی فعالان اقتصادی و هیات های تجاری اعزامی به نمایشگاه اکسپو ۲۰۲۰

بررسی فرصت ها و پتانسیل های موجود در اقتصاد امارات



شناسنامه گزارش



عنوان:

آشنایی فعالان اقتصادی و هیات‌های تجاری اعزامی به نمایشگاه اکسپو ۲۰۲۰

بررسی فرصت‌ها و پتانسیل‌های موجود در اقتصاد امارات

مدیریت پژوهش‌های اقتصادی

تهیه‌کنندگان: شبنم فروچی و سیدمحمدسجاد نجفی

ناظر: منیره امیرخانلو، شیما حاجی‌نوروزی و آیدا ابونبی

اظهارنظرکننده: دکتر فرشید فرزندگان

سفارشی‌دهنده: اتاق مشترک ایران و امارات

تاریخ انتشار: آذر ۱۴۰۰

واژه‌های کلیدی: اکسپو ۲۰۲۰، اکسپو دبی، صادرات خدمات، حمایت هدفمند از صادرات کالا، روابط تجاری ایران و امارات، هیات‌های تجاری، تجارت کالا بین ایران و امارات، تجارت خدمات بین ایران و امارات، شاخص پیچیدگی اقتصادی

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست مطالب

۵	خلاصه مدیریتی
۸	۱- مقدمه
۹	۲- اقتصاد امارات متحده عربی
۱۰	۳- تجارت کالا بین ایران و امارات
۱۳	۴- تجارت خدمات بین ایران و امارات
۱۳	۴-۱- سرفصل‌های تجارت خدمات
۱۴	۴-۲- تجارت خدمات امارات
۱۴	۴-۳- تجارت خدمات ایران
۱۵	۴-۴- صادرات خدمات امارات و واردات خدمات ایران
۱۶	۴-۵- صادرات خدمات ایران و واردات خدمات امارات
۲۰	جمع‌بندی
۲۲	منابع



خلاصه مدیریتی

از مهر سال جاری نمایشگاه اکسپوی دبی به مدت ۶ ماه در کشور امارات آغاز به کار کرده است. میزبانی این نمایشگاه نه تنها اتفاق مهمی برای اقتصاد امارات و دبی محسوب می‌شود، بلکه به دلیل موقعیت جغرافیایی و روابط فرهنگی و بازرگانی تاریخی بین ایران و امارات، فرصتی طلایی برای فعالان اقتصادی ایرانی نیز به شمار می‌رود. لذا شرکت هیات‌های تجاری ایران در نمایشگاه اکسپو ۲۰۲۰ دبی و رویدادهایی که در حاشیه آن برگزار می‌شود، می‌تواند موجبات برقراری پیوند بین فعالان اقتصادی ایرانی و اماراتی را برای افزایش و تسهیل تجارت کالاها و خدمات دو کشور و سرمایه‌گذاری مشترک بین آنها فراهم آورده و گشایش‌هایی را برای اقتصاد ایران رقم بزند.

در بخش نخست گزارش با استفاده از داده‌های سایت پیچیدگی اقتصادی نسبت به معرفی اقتصاد امارات اقدام شده است. در سال ۲۰۱۹ اقتصاد امارات ۲۴۸ میلیارد دلار صادرات و ۲۳۵ میلیارد دلار واردات را تجربه کرده است و به‌عنوان بیست و چهارمین صادرکننده و بیست و دومین واردکننده بزرگ جهانی از جایگاه قابل توجهی در اقتصاد بین‌المللی و زنجیره‌های ارزش جهانی برخوردار است. بررسی داده‌های صادراتی و وارداتی این کشور، دو مسئله در مورد اقتصاد امارات که می‌تواند برای سیاست‌گذاران ما حائز اهمیت باشد را به روشنی نشان می‌دهد:

اول آنکه اقلام عمده صادراتی و وارداتی امارات هم‌پوشانی بسیار بالایی با یکدیگر دارند و این مسئله نشان دهنده آن است که صادرات مجدد نقش ویژه‌ای در اقتصاد امارات دارد. توجه به این نکته از زاویه موقعیت خاص ایران و شرایط تحریمی موجود می‌تواند بسیار برای ایران کلیدی باشد. به عبارتی حداقل در کوتاه مدت و تا زمان برطرف شدن کامل محدودیت‌های تجاری و مالی ایران، بخش خصوصی می‌تواند از ظرفیت‌های موجود در اقتصاد امارات برای حفظ حیات تجاری خود استفاده کرده و این کشور به عنوان یک سکو برای صادرات کالاهای ایرانی عمل نماید. به این معنا که با توجه به آنکه بدلیل محدودیت‌های موجود، ایران قادر به فعالیت و حضور مستقیم در بازارهای بین‌المللی نمی‌باشد، اما تمایل امارات به استراتژی صادرات مجدد این فرصت را بوجود آورده است که تاجران ایرانی کالاهای خود را با حاشیه سود کمتر به امارات صادر کند و از این طریق تا زمانی که محدودیت‌های موجود رفع شود، هم سهم خود در بازارهای بین‌المللی را حفظ کنند و هم از بنیه تولیدی و صادراتی کشور در مقابل تحریم‌ها محافظت می‌نمایند.

دوم آنکه آمار تولید ناخالص ملی و تجارت خارجی امارات گویای آن است که ظرفیت‌های بسیار قابل توجهی برای توسعه تجارت با این کشور وجود دارد و با در نظر گرفتن موقعیت جغرافیایی و روابط تاریخی و فرهنگی سطح فعلی مبادلات را به‌هیچ عنوان نمی‌توان مطلوب ارزیابی نمود. در حال حاضر ایران جزء شرکای اصلی صادراتی و وارداتی امارات به حساب نمی‌آید و حجم تجارت بین دو کشور در مقایسه با آمار کل تجارت خارجی امارات ناچیز است.

در بخش دوم بر روی روابط تجاری دو کشور تمرکز می‌شود. به طور مشخص ۵۷٫۶ درصد از کل صادرات ایران به امارات به ارزش ۶۵۶ میلیون دلار را نفت خام تشکیل می‌دهد. این درحالی است که هیچ کالای دیگری در این سبد، سهم بالاتر از ۴ درصد ندارد. پانزده قلم کالای اصلی صادراتی ایران به امارات در ادامه مورد بررسی قرار گرفته است. این آمار از آن حیث می‌تواند برای بازرگانان بخش خصوصی دارای اطلاعات مفیدی باشد که نشان می‌دهد در سطح فناوری و امکانات

موجود در کشور چه محصولاتی بیشترین قدرت رقابت‌پذیری در اقتصاد امارات را دارا هستند و با توجه به سهمی که کالاهای ایرانی در این بازار به خود اختصاص داده‌اند، می‌توان نتیجه گرفت که توسعه و افزایش صادرات اقلام مذکور برای بازرگانان بخش خصوصی به مراتب راحت‌تر و کم‌هزینه‌تر از ورود به بازارهایی است که تاکنون کالاهای ایرانی نتوانسته‌اند در آن نقشی ایفا نمایند. بررسی کالاهای وارداتی امارات نشان می‌دهد که غیر از نفت خام (۲۷۰۹)، شش قلم از کالاهای عمده صادراتی ایران، سهمی بالای ۱۰ درصد در بازار وارداتی آن محصول در امارات دارند: سایر سبزیجات (۰۷۰۹)، سرب خام (۷۸۰۱)، ملون‌ها (۰۸۰۷)، انگور (۰۸۰۶)، ادویه (۰۹۱۰) و سیمان (۲۵۲۳) بهترین عملکرد را به لحاظ تصرف بازار وارداتی امارات داشته‌اند. در این میان سیمان با سهم ۵۵٫۱ درصدی از کل واردات امارات، موفق‌ترین محصول به‌شمار می‌آید. با توجه به سهم قابل توجه این شش قلم کالا در واردات امارات، می‌توان برداشت کرد که قیمت تمام شده این محصولات صادراتی ایران، از قدرت رقابت‌پذیری در بازارهای جهانی برخوردار می‌باشد. بنابراین این فرصت برای سایر بازرگانان و تولیدکنندگان ایرانی نیز وجود دارد که در این بازار نقش فعالی ایفا نمایند. از بین این شش قلم کالا، توسعه سه قلم شامل سایر سبزیجات، ملون‌ها و انگور به دلیل مشکلات آبی و خشکسالی موجود در کشور با محدودیت تولید مواجه است. سیمان، ادویه و سرب‌خام اما با توجه به ظرفیت‌های تولیدی موجود در کشور، گزینه بسیار مناسبی برای ورود بازرگانان داخلی و توسعه تجارت با امارات به‌شمار می‌روند.

بررسی داده‌های موجود نشان می‌دهد که صادرات ایران مبتنی بر خام‌فروشی، صادرات کالاهای با سطح فناوری پایین، ارزش افزوده ناچیز و درجه پیچیدگی بسیار پایین است. با توجه به جایگاه صادرات مجدد در اقتصاد امارات، انتظار می‌رود فرصت‌های قابل توجهی برای بازرگانان ایران نه فقط در محصولات معدنی و نفتی خام و محصولات کشاورزی، بلکه برای صادرات محصولات با پیچیدگی و سطح فناوری بالاتر که در حال حاضر نیز جزء اقلام صادراتی ایران به‌شمار می‌روند، شرایط خوبی در بازار امارات وجود داشته باشد. در همین راستا محصولات صادراتی که دارای سهم حداقل ۰٫۰۱٪ در سبد صادراتی ایران هستند (ارزش صادراتی بیش از ۲۵ میلیون دلار) و در سال ۲۰۱۹ پیچیدگی بالاتر از صفر دارند و همچنین ارزیابی ظرفیت‌های موجود در اقتصاد امارات برای این کالاها در جدول شماره ۱ مورد بررسی قرار گرفته شده است. داده‌ها نشان می‌دهد که تقریباً در تمامی کالاهای مورد نظر که شامل پلیمرهای استایرن-پروپولین پلیمر-خون، واکسن و سرم- شیشه شناور- هیدروکربن‌های آسیکلیک- ماشین‌آلات پردازش سنگ- شمش آهن نورد داغ‌دیده-الکیل بنزن‌ها و الکیل نفتالن‌ها - اجزاء و قطعات و متفرعات و وسایل نقلیه موتوری - سایر مصنوعات ریخته‌گری از چدن، آهن یا فولاد می‌شود، کشور امارات هم واردات و هم صادرات قابل ملاحظه‌ای دارد و این ظرفیت در مورد کالاهای مورد نظر در اقتصاد امارات وجود دارد که به عنوان کانالی برای توسعه صادرات کشور در نظر گرفته شود.

در بخش بعدی تجارت خدمات بین دو کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد. بر اساس آمار مرکز تجارت بین‌الملل، تراز کل تجارت خدمات و خدمات تجاری امارات در سال ۲۰۲۰، مثبت و به‌ترتیب معادل ۲٫۶ و ۳٫۱ میلیارد دلار بوده است. تراز تجارت خدمات امارات در سرفصل‌های مسافرت، حمل‌ونقل، خدمات ساختمانی (فنی و مهندسی)، هزینه‌های استفاده از

مالکیت فکری، خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی، نیز مثبت بوده و تنها در سرفصل کالا و خدمات دولتی معادل ۴۹۰ میلیون دلار منفی شده است.

در سال ۲۰۲۰ بیشترین میزان صادرات خدمات امارات متحده عربی مربوط به سرفصل‌های مسافرت ۲۴٫۶ میلیارد دلار، حمل‌ونقل ۱۶٫۶ میلیارد دلار و خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی ۱۶٫۶ میلیارد دلار بوده است که با توجه به میزان بسیار ناچیز واردات ایران در همین ارقام، در صورت تمایل فعالان اقتصادی ایرانی به واردات خدمات بیشتر از امارات در سرفصل‌های مشترک، این پتانسیل صادراتی در شرکت‌های اماراتی مهیا می‌باشد.

بیشترین میزان صادرات خدمات ایران در سال ۲۰۱۸ مربوط به سه سرفصل مسافرت ۵۰۲۴ میلیون دلار، حمل‌ونقل ۲۴۷۳ میلیون دلار و خدمات ساختمانی (فنی و مهندسی) ۱۰۷۶ میلیون دلار بوده است. میزان واردات خدمات امارات در سه سرفصل مسافرت، حمل‌ونقل و خدمات ساختمانی (فنی و مهندسی) در سال ۲۰۲۰ به ترتیب ۱۵، ۳، ۸ و ۲ میلیارد دلار بوده است. لذا افزایش صادرات ایران در این ارقام نیز می‌تواند مورد توجه فعالان اقتصادی ایرانی قرار گیرد. افزایش صادرات کشور در این حوزه‌های خدماتی می‌تواند شرایط مساعدی برای بهبود اقتصاد ایران با توجه به سیاست‌های توسعه صادرات غیرنفتی در کشور جهت کاهش تمرکز بر صادرات نفتی و مشتقات آن فراهم سازد. در این راستا تمرکز بر حوزه‌های صادراتی زیر به بازرگانان و هیات‌های تجاری شرکت‌کننده در نمایشگاه اکسپو و نمایشگاه‌های برگزار شده در حاشیه آن توصیه می‌شود: خدمات فنی و مهندسی، حمل‌ونقل، مسافرت، خدمات بیمه و بازنشستگی و خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی. (البته صادرات محصولاتی که پیچیدگی بالاتری دارند به کشور امارات دشوارتر است زیرا امارات به بازارهای جهانی متصل می‌باشد و نسبت به کیفیت محصول از حساسیت بالایی برخوردار است)

در آخر لازم به ذکر است به‌منظور استفاده از فرصت‌های ایجاد شده در نمایشگاه اکسپو، اتاق مشترک ایران و امارات آمادگی هماهنگی تمامی هیات‌های تجاری را برای حضور در اکسپو دبی و گسترش مبادلات B2B آنها دارد.

۱- مقدمه

طی دهه اخیر تحریم‌های بین‌المللی، اقتصاد ایران را در شرایط بسیار سختی قرار داده و تجارت بین‌الملل کشور را با محدودیت‌های جدی روبه‌رو ساخته که این مسئله تاثیر منفی بر صادرات و تولید کشور گذاشته است. در راستای غلبه بر محدودیت‌های موجود، دولت سیزدهم ارتباط اقتصادی با همسایگان را در اولویت اصلی روابط بین‌المللی قرار داده است. یکی از کشورهایی که هم از زاویه دور زدن تحریم‌ها و هم از زاویه موقعیت جغرافیایی، اهمیت بسیار بالایی برای اقتصاد ایران دارد، کشور امارات متحده عربی است. این کشور سابقه بسیار طولانی در تجارت با ایران دارد و طبق داده‌های بین‌المللی سایت پیچیدگی حتی در شرایط سخت تحریم‌ها و در سال ۲۰۱۹، نیز پنجمین مقصد صادراتی کالاهای ایرانی و دومین منبع تامین کالاهای مورد نیاز کشور بوده است. در این سال، ۱,۱۴ میلیارد دلار ارزش صادرات کالای ایران به امارات^۱ و در طرف مقابل ۷,۰۸ میلیارد دلار ارزش کالاهای وارداتی ایران از امارات بوده است. با این وجود واقعیات آماری گویای آن است که هنوز ظرفیت‌های بسیار بالایی برای توسعه تجارت و صادرات ایران در بازار این کشور وجود دارد. همچنین مطابق با بند ۱۰ ابلاغیه اقتصاد مقاومتی، حمایت از صادرات کالاها و خدمات بویژه با کشورهای منطقه توصیه شده است: «حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری مثبت از طریق تسهیل مقررات و گسترش مشوق‌های لازم، گسترش خدمات تجارت خارجی و ترانزیت و زیرساخت‌های مورد نیاز، تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات، برنامه‌ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی، شکل‌دهی بازارهای جدید و تنوع‌بخشی پیوندهای اقتصادی با کشورها به‌ویژه با کشورهای منطقه».

از مهر سال جاری نمایشگاه اکسپوی دبی به مدت ۶ ماه آغاز به کار کرده است. میزبانی این نمایشگاه نه تنها اتفاق مهمی برای اقتصاد امارات و دبی محسوب می‌شود، بلکه بدلیل موقعیت جغرافیایی و روابط فرهنگی و بازرگانی تاریخی بین ایران و امارات، فرصتی طلایی برای فعالان اقتصادی ایرانی نیز بشمار می‌رود. لذا شرکت هیات‌های تجاری ایران در نمایشگاه اکسپو ۲۰۲۰ دبی و رویدادهایی که در حاشیه آن برگزار می‌شود، می‌تواند موجبات برقراری پیوند بین فعالان اقتصادی ایرانی و اماراتی را برای افزایش و تسهیل تجارت کالاها و خدمات دو کشور و سرمایه‌گذاری مشترک بین آنها فراهم آورده و گشایش‌هایی را برای اقتصاد ایران رقم بزند. در این گزارش سعی می‌شود معرفی و شناخت کاملی از روابط تجاری ایران و امارات و فرصت‌های موجود برای توسعه این ارتباط ارائه شود. در این راستا ابتدا به صورت اجمالی اقتصاد امارات معرفی و سپس روابط تجاری ایران و امارات با استفاده از آخرین داده‌های سایت پیچیدگی اقتصادی مربوط به سال ۲۰۱۹، بررسی خواهد شد. در نهایت نیز جایگاه بخش خدمات در اقتصاد امارات و ایران و همچنین پتانسیل‌های موجود در تجارت خدمات بین دو کشور مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت.

^۱ این آمار بر اساس آمار رسمی می‌باشد و آمار قاچاق و غیررسمی در آن منظور نشده است.

۲- اقتصاد امارات متحده عربی

طبق داده‌های سایت پیچیدگی اقتصادی، اقتصاد امارات در سال ۲۰۱۹، ۲۴۸ میلیارد دلار صادرات و ۲۳۵ میلیارد دلار واردات را تجربه کرده است و به عنوان بیست و چهارمین صادرکننده و بیست و دومین واردکننده بزرگ جهانی از جایگاه قابل توجهی در اقتصاد بین‌المللی و زنجیره‌های ارزش جهانی برخوردار است. این آمار زمانی ارزش بیشتری پیدا می‌کند که نسبت جمعیت به اقتصاد این کشور را مد نظر قرار دهیم؛ طبق آمارها به لحاظ ارزش سرانه صادراتی، این کشور در بین ۲۰۱۹ کشور در جایگاه هشتم قرار دارد.

در سال ۲۰۱۹، نفت خام (۵۷,۲ میلیارد دلار)، محصولات پالایشگاهی (۳۲,۱ میلیارد دلار)، طلا (۲۱,۴ میلیارد دلار)، جواهرات زینتی (۱۳,۷ میلیارد دلار) و تجهیزات پخش صدا و تصویر (۱۲ میلیارد دلار) بیشترین سهم را در سبد صادراتی کشور امارات داشته‌اند. همچنین کشورهای هند، ژاپن، عربستان سعودی، سوئیس و چین مهمترین مقاصد صادراتی کالاهای اماراتی بشمار می‌روند. ایران نیز ۲,۸۶ درصد از سبد صادراتی امارات را به ارزش ۷,۸ میلیارد دلار به خود اختصاص می‌دهد و دهمین مقصد صادراتی کالاهای اماراتی بشمار می‌رود.

بررسی داده‌های وارداتی کشور امارات نیز نشان می‌دهد که طلا (۳۱,۸ میلیارد دلار)، تجهیزات پخش صدا و تصویر (۱۵,۷ میلیارد دلار)، جواهرات زینتی (۱۵,۲ میلیارد دلار)، محصولات پالایشگاهی (۱۵ میلیارد دلار) و الماس (۹,۵۶ میلیارد دلار) مهمترین اقلام وارداتی این کشور در سال ۲۰۱۹ بوده‌اند. واردات این کشور به صورت عمده، به ترتیب از کشورهای چین، هند، آمریکا، آلمان و انگلستان صورت گرفته است. ایران نیز ۰,۴۸ درصد از بازار وارداتی این کشور را به ارزش ۱,۱۴ میلیارد دلار به خود اختصاص داده است و ۴۱ امین کشور صادرکننده به کشور امارات به حساب می‌آید. بررسی اطلاعات فوق، دو مسئله در مورد اقتصاد امارات که می‌تواند برای سیاست‌گذاران ما حائز اهمیت باشد، را به روشنی نشان می‌دهد:

اول آنکه اقلام عمده صادراتی و وارداتی امارات همپوشانی بسیار بالایی با یکدیگر دارند و این مسئله نشان دهنده آن است که صادرات مجدد نقش ویژه‌ای در اقتصاد امارات دارد. توجه به این نکته از زاویه موقعیت خاص ایران و شرایط تحریمی موجود می‌تواند بسیار برای ایران کلیدی باشد. به عبارتی حداقل در کوتاه مدت و تا زمان برطرف شدن کامل محدودیت‌های تجاری و مالی ایران، بخش خصوصی می‌تواند از ظرفیت‌های موجود در اقتصاد امارات برای حفظ حیات تجاری خود استفاده کرده و این کشور به عنوان یک سکو برای صادرات کالاهای ایرانی عمل نماید. در حال حاضر امارات یکی از کانال‌های اصلی وارداتی کشور به شمار می‌رود و این ظرفیت وجود دارد تا در راستای تقویت صادرات نیز از فرصت‌های موجود در این کشور بیش از پیش استفاده شود و به نوعی از امارات به عنوان کانال صادرات کالاهای ایرانی به بازارهای جهانی استفاده شود.

دوم آنکه آمار تولید ناخالص ملی و تجارت خارجی امارات گویای آن است که ظرفیت‌های بسیار قابل توجهی برای توسعه تجارت با این کشور وجود دارد و با در نظر گرفتن موقعیت جغرافیایی و روابط تاریخی و فرهنگی سطح فعلی مبادلات را به هیچ عنوان نمی‌توان مطلوب ارزیابی نمود. در حال حاضر ایران جزء شرکای اصلی صادراتی و وارداتی امارات به حساب

نمی‌آید و حجم تجارت بین دو کشور در مقایسه با آمار کل تجارت خارجی امارات ناچیز است. تجار ایرانی برای برقراری روابط تجاری با امارات از مزیت‌هایی چون فاصله جغرافیایی نزدیک و روابط سنتی بازرگانی بین تجار دو کشور برخوردار هستند. اما آمارهای موجود نشان می‌دهد که ایران نتوانسته از این ظرفیت‌ها در راستای بهبود سطح مبادلات بین دو کشور بهره برداری نماید.

۳- تجارت کالا بین ایران و امارات

همانطور که اشاره شده، امارات پنجمین مقصد صادراتی کالاهای ایرانی بشمار می‌رود و سهمی ۴,۵۶ درصدی در سبد صادراتی ایران دارد. با این وجود بررسی اقلام صادراتی ایران به امارات نشان دهنده سهم بالای نفت خام در روابط تجاری با امارات می‌باشد. عدم توازن در سبد صادراتی ایران به نفع نفت خام از یکسو یک علامت هشدار دهنده برای صادرات غیرنفتی ایران به شمار می‌رود و از سوی دیگر این دلالت را دارد که ظرفیت‌های بالقوه‌ای برای توسعه صادرات غیرنفتی در تجارت با کشور امارات وجود دارد. به طور مشخص ۵۷,۶ درصد از کل صادرات ایران به امارات به ارزش ۶۵۶ میلیون دلار را نفت خام تشکیل می‌دهد. این درحالی است که هیچ کالای دیگری در این سبد، سهم بالاتر از ۴ درصد ندارد. در جدول شماره ۱، پانزده قلم کالای اصلی صادراتی ایران به امارات بر حسب اطلاعات سایت پیچیدگی اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته است. این جدول از آن حیث می‌تواند برای بازرگانان بخش خصوصی دارای اطلاعات مفیدی باشد که نشان می‌دهد در سطح فناوری و امکانات موجود در کشور چه محصولاتی بیشترین قدرت رقابت‌پذیری در اقتصاد امارات را دارا هستند و با توجه به سهمی که کالاهای ایرانی در این بازار به خود اختصاص داده‌اند، می‌توان نتیجه گرفت که توسعه و افزایش صادرات اقلام مذکور برای بازرگانان بخش خصوصی به مراتب راحت‌تر و کم هزینه‌تر از ورود به بازارهایی است که تاکنون کالاهای ایرانی نتوانسته‌اند در آن نقشی ایفا نمایند. به غیر از نفت خام و محصولات پتروشیمی که نزدیک به ۶۱ درصد از صادرات ایران به امارات را تشکیل می‌دهند، سایر ۱۵ کالای عمده صادراتی ایران را می‌توان در قالب محصولات معدنی فلزی (آهن نورد داغ‌دیده، سرب خام، آهن نیمه تمام و بلوک‌های آهن)، میوه و سبزیجات (سایر سبزیجات، ملون‌ها، انگور، سیب و گلابی^۱)، سیمان و سایر خوراکی‌ها (ادویه، خرچنگ، عصاره مالت، سایر آجیل) تقسیم‌بندی نمود.

بررسی کالاهای وارداتی امارت نشان می‌دهد که غیر از نفت خام، شش قلم از کالاهای عمده صادراتی ایران، سهمی بالای ۱۰ درصد در بازار وارداتی آن محصول در امارات دارند: سایر سبزیجات، سرب خام، ملون‌ها، انگور، ادویه و سیمان بهترین عملکرد را به لحاظ تصرف بازار وارداتی امارات داشته‌اند. در این میان سیمان با سهم ۵۵,۱ درصدی از کل واردات امارات، موفق‌ترین محصول به شمار می‌آید. با توجه به سهم قابل توجه این شش قلم کالا در واردات امارات، می‌توان برداشت کرد که قیمت تمام شده این محصولات صادراتی ایران، از قدرت رقابت‌پذیری در بازارهای جهانی برخوردار

^۱ بر اساس مصاحبه‌های صورت گرفته با افراد مطلع در زمینه صادرات به کشور امارات، گوجه فرنگی نیز جز موارد عمده صادراتی در دسته میوه و سبزیجات می‌باشد گرچه در ۱۵ کالای اول در سایت پیچیدگی منظور نشده است.

می‌باشد. بنابراین این فرصت برای سایر بازرگانان و تولیدکنندگان ایرانی نیز وجود دارد که در این بازار نقش فعالی ایفا نمایند. از بین این شش قلم کالا، توسعه سه قلم کالا شامل سایر سبزیجات، ملون‌ها و انگور به دلیل مشکلات آبی و خشکسالی موجود در کشور با محدودیت تولید مواجه است. سیمان، ادویه و سرب خام اما با توجه به ظرفیت‌های تولیدی موجود در کشور، گزینه بسیار مناسبی برای ورود بازرگانان داخلی و توسعه تجارت با امارات بشمار می‌روند. در جدول شماره ۱ مهمترین اقلام صادراتی ایران به امارات مورد بررسی قرار گرفته شده است. بررسی داده‌های موجود نشان می‌دهد که صادرات ایران مبتنی بر خام‌فروشی، صادرات کالاهای با سطح فناوری پایین، ارزش افزوده ناچیز و درجه پیچیدگی بسیار پایین است. با توجه به جایگاه صادرات مجدد در اقتصاد امارات، انتظار می‌رود فرصت‌های قابل توجهی برای بازرگانان ایران نه فقط در محصولات معدنی و نفتی خام و محصولات کشاورزی، بلکه برای صادرات محصولات با پیچیدگی و سطح فناوری بالاتر که در حال حاضر نیز جزء اقلام صادراتی ایران بشمار می‌روند، شرایط خوبی در بازار امارات وجود داشته باشد. در همین راستا بررسی محصولات صادراتی ایران که در سال ۲۰۱۹ پیچیدگی بالاتر از صفر دارند و دارای سهم حداقل ۰.۰۱٪ در سبد صادراتی ایران هستند (ارزش صادراتی بیش از ۲۵ میلیون دلار) و ارزیابی ظرفیت‌های موجود در اقتصاد امارات برای این کالاها در جدول شماره ۱ مورد بررسی قرار گرفته شده است. داده‌ها نشان می‌دهد که تقریباً در تمامی کالاهای مورد نظر کشور امارات هم واردات و هم صادرات قابل ملاحظه‌ای دارد و این ظرفیت در مورد کالاهای مورد نظر در اقتصاد امارات وجود دارد که به عنوان کانالی برای توسعه صادرات کشور در نظر گرفته شود.

جدول ۱- محصولات صادراتی که دارای سهم حداقل ۰.۰۱٪ در سبد صادراتی ایران هستند (میلیون دلار)

ردیف	نام	HS چهار رقمی	صادرات ایران	صادرات امارات	واردات امارات
۱	پلیمرهای استایرن	۳۹۰۳	۲۰۰	۷۶,۲	۷۹,۹
۲	پروپولین پلیمر	۳۹۰۲	۶۹,۵	۱۵۶۰	۲۲۶
۳	خون، واکسن و سرم	۳۰۰۲	۶۷,۲	۷۹,۱	۵۳۱
۴	شیشه شناور	۷۰۰۵	۵۴,۲	۸۲,۱	۱۱۵
۵	هیدروکربن‌های آسیکلیک	۲۹۰۱	۵۴,۱	۴۴۳	۴۴,۳
۶	ماشین آلات پردازش سنگ	۸۴۷۴	۴۹,۴	۷۶,۵	۱۴۵
۷	شمش آهن نورد داغ‌دیده	۷۲۱۳	۴۱,۷	۱۰,۹	۴,۷۱
۸	الکیل بنزن‌ها و الکیل نفتالن‌های	۳۸۱۷	۳۴,۹	۱۹,۳	۲۴,۰۷
۹	اجزاء و قطعات و متفرعات وسایل نقلیه موتوری	۸۷۰۸	۲۶,۳	۱۵۹۸,۹	۲۲۷۱,۱
۱۰	سایر مصنوعات ریخته‌گری از چدن، آهن یا از فولاد	۷۳۲۵	۲۵,۲	۵۹,۸	۶۳,۴

Source: The Observatory of Economic Complexity

جدول ۲- اقلام عمده صادراتی ایران به امارات ۲۰۱۹

رتبه	نام	کد HS	ارزش دلاری	سهم کالا در سبد صادراتی ایران به امارات (درصد)	سهم ایران در کل واردات این کالا به امارات (درصد)	سهم در کل صادرات ایران (درصد)	درجه پیچیدگی
۱	نفت خام	۲۷۰۹	۶۵۶۵۱۷۱۴۹	۵۷٫۶	۲۱٫۵	۴۹٫۳۸	-۲٫۸
۲	محصولات پالایشگاهی	۲۷۱۰	۴۳۵۵۹۸۴۳	۳٫۸۲	۰٫۲۹	۰٫۸۹	-۰٫۸۷
۳	سایر سبزیجات	۰۷۰۹	۴۱۴۸۰۷۱۳	۳٫۶۴	۲۱	۰٫۴۵	-۱٫۴۲
۴	آهن نورد داغ‌دیده	۷۲۰۸	۳۹۵۹۴۱۸۵	۳٫۴۷	۳٫۶۷	۰٫۳۰	۰٫۳۵
۵	سایر آجیل	۰۸۰۲	۳۶۴۵۹۲۹۶	۳٫۲	۵٫۸۶	۲٫۵۲	-۱٫۸
۶	سرب خام	۷۸۰۱	۳۰۸۱۶۶۴۲	۲٫۷	۳۱٫۲	۰٫۱۳	-۱٫۴۱
۷	عصاره مالت	۱۹۰۱	۱۹۶۹۲۹۳۲	۱٫۷۳	۵٫۵۲	۰٫۱۷	-۰٫۱۴
۸	ملون‌ها	۰۸۰۷	۱۸۹۰۷۷۷۱	۱٫۶۶	۳۱٫۴	۰٫۲۲	-۱٫۶۴
۹	خرچنگ	۰۳۰۶	۱۷۴۵۱۴۸۸	۱٫۵۳	۶٫۶۱	۰٫۱۶	-۱٫۹۹
۱۰	آهن نیمه تمام	۷۲۰۷	۱۵۸۵۵۹۴۱	۱٫۳۹	۳٫۷۹	۱٫۵۰	-۰٫۶
۱۱	انگور	۰۸۰۶	۱۴۱۱۹۲۰۹	۱٫۳۴	۱۶٫۱	۰٫۵۵	-۱٫۲
۱۲	سیمان	۲۵۲۳	۱۳۸۸۰۹۶۴	۱٫۲۲	۵۵٫۱	۰٫۶۸	-۱٫۴۴
۱۳	ادویه	۰۹۱۰	۱۳۳۸۴۰۶۱	۱٫۱۷	۱۲٫۴	۰٫۴۱	-۱٫۶۲
۱۴	بلوک‌های آهن	۷۲۱۶	۱۰۸۵۶۷۲۷	۰٫۹۵	۴٫۷۷	۰٫۱۳	-۰٫۲۸
۱۵	سیب و گلابی	۰۸۰۸	۱۰۰۸۹۰۵۷	۰٫۸۹	۶٫۲	۰٫۱۰	-۱٫۰۶

Source: The Observatory of Economic Complexity

در طرف مقابل، صادرات امارات به ایران شامل کالاهای با ارزش افزوده و سطح پیچیدگی بالا می‌باشد. همانطور که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌کنید از ۱۳ کالایی که بخش اصلی واردات ایران از امارات را تشکیل می‌دهند، فقط ۵ کالا پیچیدگی کمتر از صفر دارند. همچنین داده‌ها نشان می‌دهد که این اقلام صادراتی عموماً بازار وارداتی ایران را در تسخیر خود دارند و فقط در ۳ کالا سهم آنها در کل واردات ایران کمتر از ۷۰ درصد می‌باشد. جزئیات اقلام اصلی صادرات امارات به ایران در جدول شماره ۳ گزارش شده است.

جدول ۳- اقلام عمده صادراتی امارات به ایران ۲۰۱۹

رتبه	نام	کد HS رقمی ^۴	ارزش دلاری صادرات	سهم کالا در سبد صادراتی امارات به ایران (درصد)	سهم امارات در کل واردات این کالا به ایران (درصد)	درجه پیچیدگی
۲	تجهیزات پخش صدا و تصویر	۸۵۲۵	۹۷۰۱۶۵۱۰۸	۱۳.۶	۷۰.۲	۰.۲۱
۳	گوشت گاو یخزده	۰۲۰۲	۴۴۱۰۰۸۸۹۶	۶.۲	۶۴.۲	-۰.۶۲
۴	پارچه بافته شده از الیاف مصنوعی	۵۴۰۷	۳۹۵۰۴۳۸۷۰	۵.۵	۲۲.۷	-۰.۰۸۹
۵	خودرو	۸۷.۳	۳۶۵۶۲۷۶۸۸	۵.۱	۹۵	۰.۸۶
۶	دستگاه تهویه هوا	۸۴۱۵	۳۶۴۲۸۱۷۷۶	۵.۱	۷۸	۰.۵۳
۷	مانیتور و پروژکتور	۸۵۲۸	۳۳۵۰۹۰۱۰۹	۴.۷	۷۵.۸	۰.۰۲۳
۸	سایر آجیل‌ها	۰۸۰۲	۲۹۵۷۲۳۸۹۹	۴.۱	۷۷.۴	-۱.۸
۹	سیگار	۲۴۰۲	۲۵۴۲۵۱۹۶۶	۳.۵	۹۸.۵	-۱.۵
۱۰	کامپیوتر	۸۴۷۱	۲۱۳۱۰۴۸۳۲	۳.۰	۸۶.۹	۱.۱
۱۱	یخچال و فریزر	۸۴۱۸	۱۹۱۷۳۳۳۸۳	۲.۷	۷۹.۷	۰.۵۲
۱۲	قطعات ماشین‌آلات اداری	۸۴۷۳	۱۸۱۳۲۹۵۳۴	۲.۵	۹۶.۱	۰.۷۴
۱۳	تایر و لاستیک	۴۰۱۱	۱۵۷۶۶۱۷۷۴	۲.۲	۳۲.۹	-۰.۰۳۱
۱۴	ماشین لباس‌شویی خانگی و صنعتی	۸۴۵۰	۱۵۱۳۶۵۲۶۵	۲.۱	۷۲.۱	۰.۴۹

Source: The Observatory of Economic Complexity

۴- تجارت خدمات بین ایران و امارات

۴-۱- سرفصل‌های تجارت خدمات

بر اساس داده‌های مرکز تجارت بین‌الملل (ITC)، صادرات خدمات در نسخه ششم دستورالعمل پردازش تراز پرداخت‌های صندوق بین‌المللی پول (BPM6)، به ۱۲ سرفصل/قلم اصلی به قرار ذیل تقسیم‌بندی می‌شود:

(۱) خدمات تولید با نهاده کشور مقصد یا دیگران^۱، (۲) خدمات تعمیر و نگهداری قید نشده در جای دیگر^۲، (۳) حمل و نقل^۳، (۴) مسافرت^۴، (۵) خدمات ساختمانی^۵، (۶) خدمات بیمه و بازنشستگی^۶، (۷) خدمات واسطه‌گری مالی^۷، (۸) هزینه‌های استفاده از مالکیت فکری قید نشده در جای دیگر^۸ (همانند علائم تجاری، حق چاپ، طرح‌ها و فرآیندهای صنعتی و ...)، (۹) خدمات

^۱ Manufacturing services on physical inputs owned by others

^۲ Maintenance and repair services n.i.e. (n.i.e.: Not Included Elsewhere)

^۳ Transport

^۴ Travel

^۵ Construction

^۶ Insurance and pension services

^۷ Financial services

^۸ Charges for the use of intellectual property n.i.e. (n.i.e.: Not Included Elsewhere)

مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی^۱، ۱۰) سایر خدمات تجاری^۲، ۱۱) خدمات شخصی، فرهنگی و تفریحی^۳ و ۱۲) خدمات کالا و خدمات دولتی قید نشده در جای دیگر^۴ (شامل کالا و خدمات ارائه‌شده توسط سفارتخانه‌ها یا پایگاه‌های نظامی و برای آنها، کالا و خدماتی که توسط دیپلمات‌ها، کارکنان کنسولگری و پرسنل نظامی از کشور میزبان به دست آمده و خدماتی که توسط دولت‌ها و به دولت‌ها ارائه می‌شود و در طبقه‌بندی‌های دیگر خدمات قرار نمی‌گیرد). مجموع ۱۱ سرفصل اول خدمات (کلیه اقلام غیر از کالاها و خدمات دولتی)، خدمات تجاری (Commercial Services) نامیده می‌شود.

۲-۴- تجارت خدمات امارات

بر اساس آمار مرکز تجارت بین‌الملل، اثرگذاری ویروس کرونا، در صادرات و واردات خدمات سال ۲۰۲۰ کشور امارات به وضوح مشخص است. روند صادرات خدمات امارات که از یک روند افزایشی طی سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۹ (با جهشی در سال ۲۰۱۹) برخوردار بوده است، در سال ۲۰۲۰ با کاهش ۳۱ درصدی هم در خدمات کل و هم خدمات تجاری مواجه شده است. صادرات خدمات کل این کشور شیخ‌نشین از ۹۰,۳ میلیارد دلار در ۲۰۱۹ به ۶۲,۱ میلیارد دلار در ۲۰۲۰ و صادرات خدمات تجاری آن از ۸۹,۳ میلیارد دلار در ۲۰۱۹ به ۶۱,۳ میلیارد دلار در ۲۰۲۰ تقلیل یافته است. واردات خدمات امارات نیز دقیقاً همین روند را طی کرده است و با وجود افزایش واردات کل خدمات و خدمات تجاری طی سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۹ (با جهشی در سال ۲۰۱۹)، در سال ۲۰۲۰ با افتی به ترتیب ۳۲ و ۳۳ درصدی در واردات کل خدمات و واردات خدمات تجاری مواجه شده است. میزان جهش صادرات و واردات خدمات امارات در سال ۲۰۱۹ به‌میزان ۲۶ و ۲۲ درصد بوده است (برای هر دو خدمات کل و خدمات تجاری).

با اینحال تراز تجارت خدمات کل و خدمات تجاری امارات در سال ۲۰۲۰، مثبت و به ترتیب معادل ۲,۶ و ۳,۱ میلیارد دلار بوده است. تراز تجارت خدمات امارات در سرفصل‌های مسافرت، حمل‌ونقل، خدمات ساختمانی (فنی و مهندسی)، هزینه‌های استفاده از مالکیت فکری، خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی، نیز مثبت بوده و تنها در سرفصل کالا و خدمات دولتی معادل ۴۹۰ میلیون دلار منفی شده است.

۳-۴- تجارت خدمات ایران

بر اساس آمار مرکز تجارت بین‌الملل، صادرات کل خدمات و صادرات خدمات تجاری ایران طی سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۹ نوسانات زیادی نداشته است. صادرات کل خدمات بین ۹,۶ تا ۱۰,۴ میلیارد دلار و صادرات خدمات تجاری بین ۹,۳ تا ۱۰,۲ میلیارد دلار بوده است، ولی در سال ۲۰۲۰ با افت ناگهانی و قابل توجهی مواجه شده است به طوری که کل صادرات خدمات و خدمات تجاری ایران در سال ۲۰۲۰ به ترتیب به میزان ۴,۶ و ۴,۵ میلیارد دلار رسیده که در مقایسه با سال

^۱ Telecommunications, computer, and information services

^۲ Other business services

^۳ Personal, cultural, and recreational services

^۴ Government goods and services n.i.e.



۲۰۱۹ (صادرات خدمات کل ۱۰,۳ میلیارد دلار و صادرات خدمات تجاری ۹,۹ میلیارد دلار) حدوداً به نصف تقلیل یافته است.

واردات خدمات تجاری و خدمات کل ایران نیز از سال ۲۰۱۶ به ۲۰۱۷ حدود ۱۰, ۱۱ درصد افزایش یافته بود. واردات خدمات کل از ۱۶,۶ میلیارد دلار به ۱۸,۴ میلیارد دلار و واردات خدمات تجاری از ۱۵,۸ میلیارد دلار به ۱۷,۳ میلیارد دلار رسیده بود. ولی پس از آن روند کاهشی را طی کرده و واردات خدمات کل به ۱۴,۷ و واردات خدمات تجاری به ۱۴,۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۹ کاهش یافته است. این کاهش در سال ۲۰۲۰ شدت گرفته و به بیش از نصف این میزان تقلیل یافته است (واردات خدمات کل ۷,۱ میلیارد دلار و واردات خدمات تجاری ۶,۸ میلیارد دلار).

بر خلاف تراز تجارت خدمات امارات که در سال ۲۰۲۰ غیر از یک سرفصل همگی مثبت بوده‌اند، تراز تجارت خدمات ایران در سال ۲۰۱۸ غیر از دو سرفصل خدمات بیمه و بازنشستگی و خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی، مابقی منفی بوده است (آمار سرفصل‌های خدمات کل و خدمات تجاری برای سال ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ وجود ندارد). تراز خدمات کل و خدمات تجاری ایران در سال ۲۰۱۸ به ترتیب ۷,۴- و ۶,۹- میلیارد دلار و در سال ۲۰۲۰ به ترتیب ۲,۵- و ۲,۴- میلیارد دلار بوده است.

۴-۴- صادرات خدمات امارات و واردات خدمات ایران

بر اساس آمار مرکز تجارت بین‌الملل، در سال ۲۰۲۰ بیشترین میزان صادرات خدمات امارات متحده عربی مربوط به سرفصل‌های مسافرت ۲۴,۶ میلیارد دلار، حمل‌ونقل ۱۶,۶ میلیارد دلار و خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی ۱۶,۶ میلیارد دلار بوده است که با توجه به میزان بسیار ناچیز واردات ایران در همین اقلام، در صورت تمایل فعالان اقتصادی ایرانی به واردات خدمات بیشتر از امارات در سرفصل‌های مشترک، این پتانسیل صادراتی در شرکت‌های اماراتی مهیا می‌باشد.

در سرفصل خدمات واسطه‌گری مالی، صادراتی برای امارات قید نشده است ولی با توجه به اعزام هیات‌های تجاری ایرانی برای شرکت در نمایشگاه‌های برگزار شده در این حوزه و همچنین تعداد قابل توجه بانکها و موسسات مالی و سرمایه‌گذاری اماراتی در بین ۵۰ شرکت برتر این کشور (معرفی شده توسط فوربس)، توصیه می‌شود فعالان اقتصادی ایران، برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی اماراتی و یا انجام سرمایه‌گذاری مشترک با آنها جهت ارتقای خدمات واسطه‌گری مالی در کشور از این فرصت بهره‌مند شوند.

قابل توجه هیات‌های شرکت‌کننده در
نمایشگاه‌های Gift & life style (در
سرفصل مسافرت)، MENA Transport
Congress and Exhibition (در
سرفصل حمل‌ونقل)، CabSat و Gtex (در
سرفصل خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و
اطلاعاتی) و شرکت‌کنندگان در بخش
ساختمان.

قابل توجه هیات‌های تجاری شرکت‌کننده
در نمایشگاه‌های
Fintech Surge و Seamless

۴-۵- صادرات خدمات ایران و واردات خدمات امارات

میزان صادرات خدمات ایران به تفکیک ۱۲ سرفصل در مرکز تجارت بین‌الملل برای دوسال آخر (۲۰۱۹ و ۲۰۲۰) قید نشده ولی بر اساس آخرین سالی که آمار آن توسط این مرکز به تفکیک سرفصل‌ها موجود است، بیشترین میزان صادرات خدمات ایران مربوط به سه سرفصل مسافرت ۵۰۲۴ میلیون دلار، حمل‌ونقل ۲۴۷۳ میلیون دلار و خدمات ساختمانی (فنی و مهندسی) ۱۰۷۶ میلیون دلار بوده است. میزان واردات خدمات امارات در سه سرفصل مسافرت، حمل‌ونقل و خدمات ساختمانی (فنی و مهندسی) در سال ۲۰۲۰ به ترتیب ۱۵، ۳، ۸ و ۲ میلیارد دلار بوده است. افزون بر آن در سه سرفصل خدماتی دیگر شامل: خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی، هزینه‌های استفاده از مالکیت فکری قید نشده در جای دیگر و کالا و خدمات دولتی قید نشده در جای دیگر؛ نیز امارات واردات قابل توجهی در مقایسه با صادرات ایران در این ارقام خدماتی دارد (جدول ۴)، لذا افزایش صادرات ایران در این ارقام نیز می‌تواند مورد توجه فعالان اقتصادی ایرانی قرار گیرد. افزایش صادرات کشور در این شش حوزه خدماتی می‌تواند شرایط مساعدی برای بهبود اقتصاد ایران با توجه به سیاست‌های توسعه صادرات غیرنفتی در کشور جهت کاهش تمرکز بر صادرات نفتی و مشتقات آن فراهم سازد. در این راستا تمرکز بر حوزه‌های صادراتی زیر به بازرگانان و هیات‌های تجاری شرکت‌کننده در نمایشگاه اکسپو و نمایشگاه‌های برگزار شده در حاشیه آن توصیه می‌شود:

۱) صادرات خدمات فنی و مهندسی

قابل توجه هیات‌های تجاری
شرکت‌کننده در بخش
ساختمان

با توجه به میزان بالای واردات خدمات امارات در سرفصل خدمات ساختمانی و با اتکا به ظرفیت‌های شرکت‌های فنی مهندسی ایرانی در کشور، توجه به افزایش صادرات در این سرفصل پیشنهاد می‌شود. همچنین بر اساس تحلیل SWOT، سازمان توسعه تجارت ایران، نقاط قوت و ضعف و فرصت و تهدیدی را برای صادرات این خدمات به شرح زیر بیان کرده است:

<p>نقاط ضعف:</p> <ul style="list-style-type: none"> • مشکلات بانکی و نقل و انتقال ارز حاصل از صادرات (مهمترین و اصلی‌ترین مورد است) • مشکلات بیمه‌ای و ناکافی بودن سقف پوشش • نبودن کنسرسیوم‌های فعال صادراتی در خدمات فنی و مهندسی • زمانبر بودن صدور ضمانتنامه شرکت در مناقصه و مشکلات ناشی از آن • بالا بودن نرخ بیمه صندوق ضمانت صادرات ایران • فقدان شعبات بانکی فعال در کشورهای خارجی • عدم اعطای تسهیلات و مشوق‌های صادراتی مکفی • ضررهای مالی سنگین ناشی از نوسان نرخ ارز و نبودن ساز و کار مناسب برای پوشش ریسک‌های ناشی از آن 	<p>نقاط قوت:</p> <ul style="list-style-type: none"> • بهره‌مندی از نیروی متخصص و توانمند در گرایش‌های مختلف رشته مهندسی • امکان تهیه بخش عمده مواد و مصالح و تجهیزات مورد نیاز پروژه‌ها از داخل کشور • توجه و حمایت‌های دولت و نظام از صادرات خدمات فنی و مهندسی • نزدیکی به بسیاری از بازارهای منطقه‌ای • روابط سیاسی مثبت با کشورهای همسایه نظیر عراق، افغانستان و سوریه • سابق ارزنده حضور در بازارهای منطقه • تفاهم‌نامه‌های میان ایران و کشورهای هدف • وجود شرکت‌های توانمند ایرانی در حوزه خدمات فنی و مهندسی
<p>تهدید:</p> <p>عدم حضور در مناقصات نهادهای مالی بین‌المللی نظیر بانک جهانی، بانک توسعه آسیایی و آفریقایی به دلیل عدم عضویت در این بانک‌ها - وجود رقابتی قدرتمندی نظیر چین و ترکیه در حوزه خدمات فنی و مهندسی - خطر بروز تحریم‌های احتمالی جدید</p>	<p>فرصت:</p> <p>موقعیت استراتژیک ایران در منطقه خاورمیانه و نزدیکی به بازارهای نیازمند به خدمات فنی و مهندسی - روابط سیاسی سایر کشورها و فراهم آمدن فرصت حضور ایران در آن بازارها - کمیسیون‌های مشترک میان ایران و کشورهای هدف - دانش فنی شرکت‌های ایرانی و نیروی متخصص و توانمند</p>

۲) صادرات حمل و نقل

<p>قابل توجه هیات‌های تجاری شرکت‌کننده در نمایشگاه MENA Transport Congress and Exhibition</p>	<p>امکان افزایش ظرفیت صادرات ایران در حوزه خدمات حمل و نقل با توجه به میزان واردات بالای امارات در این سرفصل و نقاط قوت و فرصت برشمرده برای ایران در این بخش بر اساس تحلیل SWOT، سازمان توسعه تجارت ایران توصیه می‌شود:</p>
<p>فرصت:</p> <p>امنیت مسیرهای ترانزیتی ایران مقرون به صرفه بودن ترانزیت از مسیر ایران دسترسی به آبهای آزاد محصور در خشکی بودن برخی کشورهای منطقه</p>	<p>نقاط قوت:</p> <p>۴۷۰ کیلومتر مسیر ترانزیتی ریلی و ۲۴ هزار کیلومتر مسیر ترانزیت جاده‌ای و ۲۴ پایانه مرزی موقعیت منحصر بفرد ژئوپولیتیک پتانسیل و ظرفیت‌های بالای ترانزیتی</p>

لازم به ذکر است شرکت اماراتی چندملیتی آرامکس که در زمینه لجستیک، پیک و تحویل بسته فعالیت دارد خود جزء ۵۰ شرکت برتر اماراتی می‌باشد (بر اساس سایت فوربس).

۳) صادرات مسافرت

هدایا و سوغاتی نیز مشمول این سرفصل از خدمات می‌شود.

قابل توجه هیات‌های تجاری شرکت‌کننده در

نمایشگاه Gift & life style

۴) صادرات خدمات بیمه و بازنشستگی

می‌توان به سرفصل خدمات بیمه و بازنشستگی به‌عنوان حوزه دیگر افزایش صادرات خدمات توسط ایران توجه کرد. در سال ۲۰۲۰ برای کشور امارات در این قلم عددی ثبت نشده ولی در سال ۲۰۱۹، به‌میزان ۲۶ میلیارد دلار واردات خدمات بازنشستگی و بیمه امارات بوده است. ایران در این سرفصل به‌میزان ۵۲ میلیون دلار در سال ۲۰۱۸ صادرات داشته است (سرفصل‌های صادرات خدمات ایران برای سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ قید نشده است). که گرچه در برابر حجم واردات امارات در این قلم ناچیز است ولی بازرگانان ایرانی فعال در این حوزه می‌توانند افزایش صادرات خدمات بیمه را با توجه به وجود ظرفیت صادرات آن در ایران و حرکت صنعت بیمه کشور به سمت ایجاد نوآوری و تحول مدنظر قرار دهند.^۱ گرچه در این زمینه باید نوآوری و فناوری‌های زیادی بکار گیرند زیرا که تنها هفت شرکت از ۵۰ شرکت برتر اماراتی^۲ (معرفی شده توسط سایت فوربس)، در حوزه بیمه فعالیت دارند.

همچنین جذب سرمایه‌گذاری خارجی در صنعت بیمه ایران نیز مورد نیاز است. صنعت بیمه کشور هم از شیوع کرونا زیان زیادی متحمل شده (از افزایش پرداخت هزینه‌های درمان، بستری و خسارت فوت گرفته تا کاهش شش درصدی در انواع بیمه‌نامه‌های صادره در سال ۱۳۹۹) و هم تحریم‌های آمریکا باعث شده است تا هم در واگذاری اتکایی و هم در قبول اتکایی خارج از کشور دچار مشکل شویم.

۵) صادرات خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی

در خصوص صادرات فناوری و خدمات دانش‌بنیان نیز باتوجه به حمایت‌هایی که در این راستا در کشور در حال انجام است (از جمله همکاری مشترک مجمع تشکل‌های دانش‌بنیان ایران و مرکز نوآوری و شتابدهی صادرات ایران در زمینه حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان در حوزه صادرات و برگزاری نشست‌های اینو اکسپورت برای تبیین پتانسیل‌های صادراتی یکی از کشورهای مقصد صادراتی ایران^۳)، صادرکنندگان ایرانی در حوزه خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی می‌توانند برای افزایش صادرات خود در این سرفصل برنامه‌ریزی داشته باشند. البته لازم به ذکر است که صادرات محصولاتی که پیچیدگی بالاتری دارند به کشور امارات دشوارتر است زیرا امارات به بازارهای جهانی متصل می‌باشد و نسبت به کیفیت محصول از حساسیت بالایی برخوردار است. افزون بر آن، شرکت مخابراتی اتصالات^۴ امارات نیز خود جزو ۵۰ شرکت برتر اماراتی (معرفی شده توسط سایت فوربس) می‌باشد.

^۱ سایت بیمه تعاون، ۱۴۰۰/۰۱/۲۵، گفتگوی دنیای اقتصاد با مدیرعامل شرکت بیمه تعاون (یونس مظلومی)

^۲ 1. Orient Insurance, 2. Emirates Insurance Co. 3. AL AIN AHLIA INSURANCE, 4. National General Insurance, 5. Al Sagr National Insurance, 6. Arig, 7. Takaful

^۳ ایسنا، ۱۴۰۰/۰۶/۱۰، به نقل از دبیر کل مجمع تشکل‌های دانش‌بنیان (دکتر سحر بنکدارپور)

^۴ Etisalat

گزارش عملکرد سالیانه وزارت صنعت، معدن و تجارت در سال ۱۳۹۹ نیز حاکی از به بهره‌برداری رسیدن ۶ شهرک فناوری و ۳۸ مراکز خدمات فناوری می‌باشد. همچنین تحقق اهداف دو طرح:

(۱) طرح حمایت از رسوخ فناوری‌های ایجاد شده توسط شرکت‌های دانش بنیان و (۲) ایجاد هاب تبادل فناوری در مواجهه با انقلاب صنعتی ۴،۰ در حال پیگیری است.

افزون بر آن، راهنمای تجارت سازمان توسعه تجارت ایران در خصوص فناوری اطلاعات و ارتباطات، کشور امارات را جزء سه کشور بالقوه هدف صادراتی برشمرده شده و در تحلیل SWOT این حوزه، نقاط قوت و فرصت را بدین قرار قید کرده است:

**قابل توجه هیات‌های تجاری شرکت‌کننده
در نمایشگاه GTEX و Cabsat**

فرصت:

فرصت‌های زیادی برای صادرات خدمات تجاری به مشتریان شرکتی در امارات متحده عربی و همچنین تقاضای بسیار بالا در بازارهای مصرف‌کننده و بخش عمومی وجود دارد. شرکت‌های ایرانی می‌توانند از پیوندهای تجاری قوی که در سایر بخش‌ها با امارات متحده عربی وجود دارد استفاده کنند. در حالی که امارات متحده عربی کشوری نسبتاً کوچک است اما بخوبی دیجیتالی شده است. در سال ۲۰۱۷، ۹۴٫۸٪ جمعیت این کشور از اینترنت استفاده کرده‌اند. امارات متحده عربی به دلیل اکوسیستم دیجیتال قوی، حضور شرکت‌های بزرگ داخلی و بین‌المللی، حمایت دولت و درآمد بالا، پیش‌تاز منطقه در تجارت الکترونیکی است. انتظار می‌رود در آینده رشد بیشتری صورت گیرد.

نقاط قوت:

جمعیت زیاد فارغ التحصیلان و دانش‌آموختگان حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات سطح بالای دانش فنی و تعدد شرکت‌های دانش بنیان حوزه فناوری اطلاعات در کشور می‌باشد.

جدول ۴- میزان تجارت خدمات ایران و امارات با جهان (میلیون دلار آمریکا)

میزان خدمات	میزان		میزان	
	واردات امارات از جهان (۲۰۲۰)	صادرات امارات به جهان (۲۰۲۰)	واردات امارات از جهان (۲۰۲۰)	صادرات امارات به جهان (۲۰۲۰)
S خدمات کل	۵۹,۵۲۳	۶۲,۱۳۸	۱۷,۲۵۴	۹,۹۰۳
SOX خدمات تجاری	۵۸,۱۶۲	۶۱,۲۶۶	۱۶,۵۲۷	۹,۵۹۶
۳ حمل و نقل	۸,۳۰۵	۱۶,۵۵۵	۲,۴۸۳	۲,۴۷۳
۴ مسافرت	۱۵,۰۸۵	۲۴,۶۱۵	۸,۶۹۵	۵,۰۲۴
۵ خدمات ساختمانی (فنی و مهندسی)	۲,۰۱۵	۲,۰۶۹	۳,۴۵۱	۱,۰۷۶

میزان واردات ایران از جهان (۲۰۱۸)	میزان صادرات ایران به جهان (۲۰۱۸)	میزان صادرات امارات به جهان (۲۰۲۰)	میزان واردات امارات از جهان (۲۰۲۰)	اقلام/سرفصل خدمات	کد خدمات
۲۰	۵۲	-	۲۶,۷۹۴ (۲۰۱۹)	خدمات بیمه و بازنشستگی	۶
۳۸۹	۱۱۹	-	-	خدمات واسطه‌گری مالی	۷
۱۳۰	۱۴	۳,۰۵۰	۱,۸۷۹	هزینه‌های استفاده از مالکیت فکری قید نشده در جای دیگر	۸
۴۰۸	۱۶۸	۷,۹۲۴	۴,۳۰۲	خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی	۹
۷۳۵	۴۵۳	-	-	سایر خدمات تجاری	۱۰
۲۱۶	۲۱۸	-	-	خدمات شخصی، فرهنگی و تفریحی	۱۱
۷۲۷	۳۰۷	۸۷۱	۱,۳۶۱	خدمات کالا و خدمات دولتی قید نشده در جای دیگر	۱۲
-	-	۷,۰۵۲	-	خدمات طبقه‌بندی نشده	SN

Source: TradeMap

جمع‌بندی

طی دهه اخیر تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی، اقتصاد ایران را در شرایط بسیار سختی قرار داده و تجارت بین‌الملل کشور را با محدودیت‌های جدی روبه‌رو ساخته است که این مسئله تاثیر منفی بر صادرات و تولید کشور گذاشته است. برگزاری نمایشگاه اکسپو ۲۰۲۰ دبی در کشور امارات و در سال جاری، بدلیل موقعیت جغرافیایی و روابط فرهنگی و بازرگانی تاریخی بین ایران و امارات، فرصتی طلایی برای فعالان اقتصادی ایرانی نیز بشمار می‌رود. لذا شرکت هیات‌های تجاری ایران در نمایشگاه اکسپو ۲۰۲۰ دبی و رویدادهایی که در حاشیه آن برگزار می‌شود، می‌تواند موجبات برقراری پیوند بین فعالان اقتصادی ایرانی و اماراتی را برای افزایش و تسهیل تجارت کالاها و خدمات دو کشور و سرمایه‌گذاری مشترک بین آنها فراهم آورده و گشایش‌هایی را برای اقتصاد ایران رقم بزند. این گزارش تلاش نمود است که با بررسی داده‌های تجارت خدمات و کالا میان ایران و امارات به معرفی پتانسیل‌های موجود در راستای توسعه صادرات کشور بپردازد.

بررسی کالاهای وارداتی امارت نشان می‌دهد که غیر از نفت خام، شش قلم از کالاهای عمده صادراتی ایران، سهمی بالای ۱۰ درصد در بازار وارداتی آن محصول در امارات دارند: سایر سبزیجات، سرب خام، ملون‌ها، انگور، ادویه و سیمان بهترین عملکرد را به‌لحاظ تصرف بازار وارداتی امارات داشته‌اند. در این میان سیمان با سهم ۵۵,۱ درصدی از کل واردات امارات، موفق‌ترین محصول به شمار می‌آید. با توجه به سهم قابل توجه این شش قلم کالا در واردات امارات، می‌توان برداشت کرد که قیمت تمام شده این محصولات صادراتی ایران، از قدرت رقابت‌پذیری در بازارهای جهانی برخوردار می‌باشد. بنابراین این فرصت برای سایر بازرگانان و تولیدکنندگان ایرانی نیز وجود دارد که در این بازار نقش فعالی ایفا نمایند. از بین این شش قلم کالا، توسعه سه قلم شامل سایر سبزیجات، ملون‌ها و انگور به‌دلیل مشکلات آبی و خشکسالی موجود در کشور با محدودیت تولید مواجه است. سیمان، ادویه و سرب خام اما با توجه به ظرفیت‌های تولیدی

موجود در کشور، گزینه بسیار مناسبی برای ورود بازرگانان داخلی و توسعه تجارت با امارات به‌شمار می‌روند. همچنین محصولات صادراتی که دارای سهم حداقل ۰.۰۱٪ در سبد صادراتی ایران هستند (ارزش صادراتی بیش از ۲۵ میلیون دلار) و در سال ۲۰۱۹ پیچیدگی بالاتر از صفر دارند، از قبیل: پلیمرهای استایرن-پروپولین پلیمر-خون، واکسن و سرم- شیشه شناور- هیدروکربن‌های آسیکلیک- ماشین آلات پردازش سنگ-شمش آهن نورد داغ‌دیده-الکیل بنزن‌ها و الکیل نفتالن‌ها - اجزاء و قطعات و متفرعات وسایل نقلیه موتوری - سایر مصنوعات ریخته‌گری از چدن، آهن یا فولاد از بیشترین ظرفیت برای توسعه صادرات با ارزش افزوده بالا به کشور امارات برخوردار می‌باشد.

همچنین بررسی‌های صورت گرفته بر اساس آمار مرکز تجارت بین‌الملل در حوزه تجارت خدمات نشان می‌دهد افزایش صادرات کشور در شش حوزه خدماتی می‌تواند شرایط مساعدی برای بهبود اقتصاد ایران با توجه به سیاست‌های توسعه صادرات غیرنفتی در کشور جهت کاهش تمرکز بر صادرات نفتی و مشتقات آن فراهم سازد. در این راستا تمرکز بر حوزه‌های صادراتی زیر به بازرگانان و هیات‌های تجاری شرکت‌کننده در نمایشگاه اکسپو و نمایشگاه‌های برگزار شده در حاشیه آن توصیه می‌شود: خدمات فنی و مهندسی، خدمات حمل‌ونقل، خدمات مسافرت، خدمات مخابراتی، رایانه‌ای و اطلاعاتی.

در پایان لازم به ذکر است به‌منظور استفاده از فرصت‌های ایجاد شده در نمایشگاه اکسپو دبی، اتاق مشترک ایران و امارات آمادگی هماهنگی تمامی هیات‌های تجاری برای حضور در این رویداد و شرکت در نشست‌های B2B در راستای گسترش مبادلات تجاری فیما بین را دارد.

منابع

۱. گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی سال ۱۳۸۷
۲. گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی سال ۱۳۹۷
۳. مجله روند بانک مرکزی، ۱۳۸۴، کاکاوند، محمدرضا و مهدی‌زاده، جعفر، مقاله «مقایسه تطبیقی نسخه‌های چهارم و پنجم دستورالعمل پردازش موازنه پرداختهای خارجی برای اقتصاد ایران»
۴. اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، ۱۳۹۳، نشریه آینده‌پژوهانه آینده‌نگر، شماره ۳۳
۵. اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، ۱۳۹۶، بررسی پتانسیل‌های صادراتی ایران به کشور امارات متحده عربی
۶. مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰، چکیده نتایج آمارگیری نیروی کار، تابستان ۱۴۰۰
۷. مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰، سهم شاغلان ۱۵ ساله و بیش‌تر بخش خدمات کل کشور به تفکیک فصول
۸. مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰، حساب‌های ملی فصلی ۱۳۹۰ تا بهار ۱۴۰۰ بر اساس سال پایه ۱۳۹۰
۹. مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰، درصد تغییرات شاخص قیمت تولیدکننده بخش‌های خدمات فصل جاری نسبت به فصل مشابه سال قبل (تورم نقطه به نقطه فصلی)، کل کشور (۱۳۹۵=۱۰۰)
۱۰. مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰، اطلاعات فراداده طرح شاخص قیمت تولیدکننده بخش خدمات سال پایه ۱۳۹۵
۱۱. وزارت صنعت، معدن و تجارت، اردیبهشت ۱۴۰۰، گزارش عملکرد مقدماتی سال ۱۳۹۹
۱۲. سایت سازمان توسعه تجارت ایران، راهنمای تجارت فناوری اطلاعات و ارتباطات
۱۳. سایت سازمان توسعه تجارت ایران، راهنمای تجارت خدمات ترانزیت
۱۴. سایت سازمان توسعه تجارت ایران، راهنمای تجارت محصولات نوآورانه و خلاق
۱۵. سایت سازمان توسعه تجارت ایران، راهنمای تجارت خدمات فنی مهندسی
16. WTO, Statistics on trade in commercial services: <https://data.wto.org/>
17. WTO, TECHNICAL NOTES Merchandise trade in balance of payments statistics
18. OECD, Extended Balance of Payments Services classification (EBOPS 2010): <https://www.oecd.org/sdd/its/EBOPS-2010.pdf>
19. Unstats, 2010 Extended Balance of Payments Services Classification (EBOPS 2010): https://unstats.un.org/unsd/classifications/Econ/Download/In%20Text/EBOPS2010_english.pdf
20. United Nations Statistics Division, 2016, Regional Seminar on International Trade Statistics, EBOPS 2010 Overview of the service categories
21. TOP 50 COMPANIES IN UAE, <https://www.forbesmiddleeast.com/list/top-50-companies-in-uae/>
22. The Observatory of Economic Complexity: <http://oec.world.com/>